

DOI 10.52363/2414-5866-2023-1-17

УДК 332.012.324

*Носков О.М. аспірант, ННПУДС КНУ ім. Тараса Шевченка, м. Київ
ORCID: 0000-0002-9885-4957*

Noskov O. Postgraduate Student, Scientific Institute of Public management and public service, Kyiv National University Taras Shevchenko, Kyiv

**ПРОБЛЕМИ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МАЛОГО І СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ В УКРАЇНІ:
ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ**

PROBLEMS OF REGULATION AND DEVELOPMENT PROSPECTS OF SMALL AND MEDIUM-SIZED BUSINESSES IN UKRAINE: THEORETICAL ASPECTS

Мета статті полягає у структуризації проблем розвитку малого і середнього бізнесу в Україні, аналізі перспектив і визначенні вузлових завдань регулювання цього процесу в умовах європейської інтеграції та децентралізації публічного управління. Показано розвиток МСБ в Україні, негативний вплив на нього пандемії та війни, вироблення та впровадження державної політики регулювання МСБ в умовах війни.

Виокремлено та проаналізовано вузлові напрями дослідження українськими вченими проблематики державного регулювання МСБ. Удосконалено трактування вузлових понять. Відзначено, що в нормативно-правових актах України терміни «підприємництво» та «бізнес» вживаються як синоніми, проте автор пропонує використовувати ширший термін – «бізнес». Систематизовано термінологію, якою позначається державний вплив на МСБ – розкриваються поняття «управління», «регулювання», «вплив», «підтримка», «стимулювання», а також - терміни «взаємодія», «фасилітація», які показують зростання публічності управління та самостійності МСБ у пошуку шляхів його оптимізації. У висновках на основі теоретичних узагальнень та власного досвіду підприємницької діяльності, автор відзначає вплив на регуляторну діяльність держави парадигми сталого розвитку, децентралізації, євроінтеграції та необхідності подолати негативні наслідки війни. Наголошено на необхідності комплексного підходу до державного регулювання МСБ.

***Ключові слова:** Україна, малий і середній бізнес, підприємництво, проблеми, перспективи, регулювання, сталий розвиток, євроінтеграція, децентралізація, відбудова, ревіталізація.*

The purpose of the article is to structure the problems of the development of small and medium businesses in Ukraine, to analyze the prospects and to determine the key tasks of regulating this process in the conditions of European integration and decen-

tralization of public administration. The development of SMB in Ukraine, the negative impact of the pandemic and war on it, the development and implementation of the state policy for the regulation of SMEs in the conditions of war are shown.

The nodal areas of research by Ukrainian scientists on the issues of state regulation of MSB have been singled out and analyzed. The treatment of key concepts has been improved. It is noted that in the legal acts of Ukraine the terms "entrepreneurship" and "business" are used as synonyms, but the author suggests using a broader term - "business". The terminology used to indicate the state influence on SMB is systematized - the concepts of "management", "regulation", "influence", "support", "stimulation" are revealed, as well as the terms "interaction", "facilitation", which show the increase in the publicity of management and independence of SMB in finding ways to optimize it. In the conclusions based on theoretical generalizations and own experience of entrepreneurial activity, the author notes the impact on the regulatory activity of the state of the paradigm of sustainable development, decentralization, European integration and the need to overcome the negative consequences of the war. The need for a comprehensive approach to state regulation of SMB is emphasized.

Keywords. *Ukraine, small and medium business, entrepreneurship, problems, prospects, regulation, sustainable development, European integration, decentralization, reconstruction, revitalization.*

Постановка проблеми. Малий та середній бізнес (МСБ) є основою функціонування економічних та соціальних систем розвинутих країн, тому його розвиток повинен бути одним з основних пріоритетів державної політики. Практика свідчить, що за рахунок функціонування малих та середніх підприємств у країні підвищується рівень зайнятості населення, забезпечується конкурентне середовище, послаблюється соціальна напруженість та стабілізується економічне середовище у напрямі впровадження інноваційних нововведень та досягнень науково-технічного прогресу у підприємницький процес. Суб'єкти малого та середнього бізнесу мають здатність швидше, якісніше та з меншими затратами переобладнувати технологічний процес, потребують менше інвестицій та забезпечують швидший оборот капіталу, завдяки чому мають можливість підвищувати ефективність виробництва та надання послуг.

Проте в Україні суб'єкти МСБ досі не відіграють значної ролі у соціально-економічних трансформаціях, які відбуваються в державі, незважаючи на постійні декларування органами влади своєї уваги до цієї сфери економічної діяльності. Процеси децентралізації та деолігархізації, які відбуваються в нашій державі в останні роки принесли нові виклики для вироблення підходів до регулювання МСБ. Проблеми значно зросли в період пандемії та через викликані війною руйнування, переміщення бізнесу, міграцію населення тощо.

Проведений нами аналіз наявних в Україні проблем, перспективи розвитку та ролі в цьому процесі МСБ свідчить як про необхідність завершувати заплановані реформи, так і про появу нових перспектив та можливостей. Враховуючи особливості сфери малого та середнього бізнесу, а також його значні потенційні можливості ефективно впливати на розвиток економічного та соціального середовища, цей сектор потребує всебічної підтримки із боку державної влади шляхом розробки та впровадження в життя ефективних механізмів публічного регулювання в сфері розвитку МСБ.

Аналіз останніх досліджень і публікацій свідчить про значну увагу вітчизняних вчених до питань, пов'язаних з розвитком малого та середнього бізнесу в Україні та завдань і методів державного регулювання цього процесу. Нагромаджено значну кількість досліджень МСБ з точки зору економічної теорії та практики – Варналій З.С., Васильців Т.Г., Данилишин Б.М., Колісник Г.М., Ляшенко В.І., Пивоваров М.Г., Стрілець В.Ю., Уманець Т.В. та інші) та юридичної наук (Колесніков О.А., Коритін Д.С., Кравець І.М., Похиленко І.С., Труш І.В. - правове забезпечення). Процеси регулювання діяльності МСБ на центральному та регіональному рівнях неодноразово розглядалися і представниками науки державного управління (Амосов О.Ю., Бакуменко В.Д., Приходченко Л.Л. - теоретичні питання; Антонова Л.В., Баштанник А.Г., Бобровська О.Ю., Діденко Н.Г., Дубич К.В., Попський А.В., Федорченко В.В. - удосконалення організаційно-правового забезпечення; Лахижа М.І., Ольвінська Ю.О. - зарубіжний досвід публічного управління МСБ).

Актуальність проблематики регулювання МСБ підтверджується й наявністю дисертаційних досліджень, серед яких варто виділити роботи останніх років, авторами яких є Рикова Н.В. [1], Мареніченко В.В. [2], Мороз С.Г. [3], Фролова Н.Є. [4], а також дослідження, пов'язані з впливом на регулювання МСБ глобалізації, євроінтеграції, децентралізації та досягнення цілей сталого розвитку, в яких започатковано розв'язання проблеми оптимізації регулювання МСБ в нових умовах і на які спирається автор.

Аналіз статистики вітчизняних дисертаційних досліджень з державного управління, який провів В.Д. Бакуменко, засвідчив значну кількість досліджень державного впливу на сферу економіки. Водночас відмічено, що «кількість та предмети дослідження поки не повністю відповідають потребам практики державного управління» [5, с. 710].

Помітним є й перехід від характеристики державного впливу на економіку та МСБ, зокрема, до показу публічності управління та відображення взаємодії влади і бізнесу. Прикладом може бути дослідження публічно-приватного партнерства в посткомуністичних країнах (Єгоричева С.Б., Лахижа М.І.) [6].

З'явилися й публікації з проблематики забезпечення розвитку соціально-економічної сфери у воєнний і післявоєнний періоди (Помаза-Пономаренко А.Л., Батир Ю.Г., Лопатченко І.М.) [7].

Постановка завдання. Мета статті полягає у структуризації проблем розвитку малого і середнього бізнесу в Україні, аналізі перспектив і визначенні вузлових завдань регулювання цього процесу в умовах європейської інтеграції та децентралізації публічного управління.

Виклад основного матеріалу дослідження. Підготовка матеріалів для даної статті проводилася нами на основі аналізу нормативно-правових актів, наукових публікацій останніх років та ретельного вивчення публікацій на сайтах органів влади, громадських інституцій, бізнесових структур та ЗМІ, що дозволило поєднати теоретичні підходи з поточною інформацією та враховувати зміни політичної і соціально-економічної ситуації під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів.

Насамперед, варто звернути увагу, що у нормативно-правових актах України вживається термін «мале і середнє підприємництво» (МСП). Зокрема, у Законі України «Про підприємництво» (ст. 1) визначено, що «підприємництво - це безпосередня самостійна, систематична, на власний ризик діяльність по виробництву продукції, виконанню робіт, наданню послуг з метою отримання прибутку, яка здійснюється фізичними та юридичними особами, зареєстрованими як суб'єкти підприємницької діяльності у порядку, встановленому законодавством» (ст.) [8].

Втручання державних органів у господарську діяльність підприємців не допускається, якщо вона не зачіпає передбачених законодавством України прав державних органів по здійсненню контролю за діяльністю підприємців (ст.15). Але законом передбачено регулювання підприємництва державою.

У Господарському кодексі регламентована державна підтримка підприємництва (ст.48). У сфері господарювання держава здійснює довгострокову (стратегічну) і поточну (тактичну) економічну і соціальну політику. Визначено засоби державного регулювання господарської діяльності (ст.12) [9].

Основні напрями державної політики у сфері розвитку малого і середнього підприємництва в Україні визначені ст.4 Закону України « Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [10].

У науковій та навчальній літературі є різні підходи до співвідношення понять «підприємництво» та «бізнес». Ми зупиняємося на думці, що поняття «бізнес» ширше від поняття «підприємництво», оскільки крім підприємництва охоплює й проведення одноразових угод. Вченими відзначається трансформація співвідношення цих категорій в еру

інформатизації. Пропонується «легалізувати поняття «бізнес» та закріпити в Цивільному кодексі України як ініціативну, на власний ризик, економічну діяльність всіх учасників ринкової економіки з метою отримання прибутку. Закріплення поняття «бізнес» на законодавчому рівні дасть змогу більш чітко та вірно визначати основні напрями економічної політики держави, вибір певних правових форм здійснення державного регулювання економіки та засобів державного регулювання бізнесу» [11].

Слід відзначити також, що в нормативно-правових актах України терміни «підприємництво» та «бізнес» вживаються як синоніми. Прикладом можуть бути затверджені Постановою Верховної ради України «Рекомендації парламентських слухань на тему: "Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу" [12].

Показовим є також використання цих термінів у Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року, де поставлено завдання «докласти всіх зусиль для розвитку сильного та конкурентоспроможного сектору малого і середнього підприємництва, керуючись принципами Акту з питань малого бізнесу для Європи та враховуючи рекомендації Індексу економічної політики у сфері малого і середнього підприємництва» [13].

Доцільно також простежити різноманітність термінології, якою позначається державний вплив на МСБ – використовуються такі поняття, як «управління», «регулювання», «вплив», «підтримка», «стимулювання» тощо. Варте уваги й звернення до понять, які показують зростання публічності управління та самостійності МСБ у пошуку шляхів його оптимізації: «взаємодія», «фасилітація» [14]. На наш погляд, найбільш адекватним є поняття «регулювання», яке дозволяє показати динаміку змін у підходах держави до забезпечення умов для оптимального розвитку МСБ. Водночас, варто пам'ятати й незадоволення представників МСБ «регуляторним тиском» та пропозиції щодо дерегуляції МСБ.

Сутність державного регулювання економіки загалом і МСБ, зокрема, у науковій і навчальній літературі, визначається переважно як система заходів для здійснення підтримуючої, компенсаційної, обмежувальної та іншої регулюючої діяльності держави, спрямованої на створення умов ефективного функціонування ринку та вирішення складних соціально-економічних проблем розвитку національної економіки і всього суспільства.

МСБ є необхідною складовою сучасної економіки. Як відзначається на Урядовому порталі: «Малий та середній бізнес відіграє ключову роль в економіці України, забезпечуючи близько 64% доданої вартості, 81,5% зайнятих працівників у суб'єктів господарювання та 37% податкових надходжень» [15].

Для порівняння варто згадати, що в середині 1990-х років малий бізнес та підприємництво розглядалися «як засіб адаптації до ринкових форм господарювання» [16].

У Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року відзначалося, що МСП «сприяє створенню нових робочих місць, зростання валового внутрішнього продукту, а також стимулюванню розвитку конкурентоспроможності та інноваційного потенціалу економіки» [13]. Вказувалося на необхідність врахування особливостей сучасного розвитку МСБ, пов'язаних з перевагами, які дає децентралізація влади органам місцевого самоврядування для сприяння розвитку підприємництва; зростання експортних можливостей внаслідок підписання Угоди про асоціацію, входження до поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі та відкриття нових ринків. Водночас відчутними є високий рівень монополізації економіки, низький рівень продуктивності праці, низька якість інституцій, недоліки законодавства у сфері захисту права власності, низька незалежність судової системи та неефективність витрачанням бюджетних коштів [13].

Покращення у сфері малого та середнього бізнесу були зупинені з початком пандемії, вплив якої на бізнес уже неодноразово був предметом наукових досліджень. Зокрема, ми розглядали державну підтримку МСБ в період пандемії, як обов'язкову умову відновлення економіки України [17].

Негативний вплив на МСБ мали і військові дії. Реальні цифри втрат від російської агресії - людських життів, руйнувань, збитків - українцям ще доведеться дізнатися і осмислити в майбутньому. Проте відомі попередні дані. Згідно оприлюдненої інформації, за рік війни загинуло понад 8 тисяч цивільних, 10-13 тисяч військових, 8087 тисяч біженців виїхали до Європи, з них майже 5 млн зареєструвалися в системі тимчасового захисту ЄС. За даними ООН і МОМ понад 7 млн. осіб стали вимушеними переселенцями в Україні, з них 4,9 млн. отримали статус внутрішньо-переміщених осіб (ВПО). Збитки та руйнування досягли 138 млрд дол. США, з них – 13 млрд дол. руйнування промисловості, майже 36 млрд дол – інфраструктури, 54 млрд. – житлового фонду. Якщо за 2021 р. ВВП країни зріс на 3,2 %, то за 2022 рік зафіксовано падіння на 30,4%. Споживча інфляція склала 26%, ріст цін на пальне – 69,4 %, ріст цін на харчі – 29,3%. дефіциту бюджету у майже 1,4 трлн грн. Видатки держбюджету перевищили обсяги 2021 року майже удвічі, тоді як економіка, а відтак і податкові надходження, скорочувалися. З початку повномасштабного вторгнення Росії і до кінця 2022 року в Україні пролунало 14 870 повітряних тривог, під час яких люди мають знаходитися в укриттях, що в свою чергу унеможливило ведення господарської і підприємницької діяльності, завдаючи значного збитку економіці країни. Простоєм у діяльності підприємств також сприяли ракетні

удари агресора по критичній інфраструктурі України, що спричинило перебої в електропостачанні і залежними від нього тепло- і водопостачанні. Все це негативно вплинуло й на МСБ. Проте, опитування, проведене Київським міжнародним інститутом соціології в кінці 2022 року показало, що загальне сприйняття українцями держави змінилося з переважно негативного у 2021 році (55,8% негативних оцінок проти 6,6% позитивних) на переважно позитивне у 2022 (46,6% позитивних оцінок проти 26,1% негативних). 95% населення очікують перемоги України [18].

Варто відзначити такі заходи влади, як підтримка працевлаштування внутрішньо переміщених осіб; розширення кредитування за програмою «Доступні кредити 5-7-9»; мікрогранти для бізнесу в рамках програми міжнародної технічної допомоги «EU4Business: конкурентоспроможність та інтернаціоналізація МСП»; мікрофінансування ветеранського бізнесу; податкові пільги та комплекс заходів з дерегуляції (у тому числі запровадження декларативного принципу роботи для бізнесу, запровадження мораторію на перевірки бізнесу, лібералізація трудових відносин для малого та середнього бізнесу). Водночас, також існують грантові можливості для підприємців у період воєнного стану [19].

Створена 13 січня 2023 року Міжвідомча робота група з питань прискореного перегляду інструментів державного регулювання господарської діяльності виявила більше 1 000 інструментів державного регулювання, зокрема: дозволів - 528, ліцензій - 224, погоджень - 157, висновків 145, свідоцтв - 121, декларацій 55, повідомлень -42, посвідчень 23. Перший віце-прем'єр-міністр-Міністр економіки України Ю. Свириденко на засіданні уряду 31.01.2023 року відзначила проведену підготовчу роботу з дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату. На 2023 рік заплановано спростити чи удосконалити близько 40 процедур та умов провадження підприємницької діяльності. Значна частина запропонованих змін стосуватиметься покращенню бізнес-клімату для мікро-, малого та середнього бізнесу [20]. Відповідний план заходів затверджений розпорядженням Кабінету Міністрів України [21].

Окремо варто відзначити створення Національної ради з питань відбудови України та урядовий План післявоєнного відновлення України. Слід назвати й низку публікацій, автори яких осмислюють шляхи відродження української економіки, вказуючи й на значну роль підтримки МСП у відновленні економіки. Так, заступниця міністра цифрової трансформації В. Іонан простежила як підтримка МСБ у різних країнах допомагала їм відновлюватися після війни (Німеччина, Велика Британія, Японія, Грузія, Сербія). В Україні під час війни урядом впроваджено низку програм підтримки МСБ у сфері оподаткування та отримання коштів на відкриття та розвиток бізнесу. Вже за 3 перші місяці повномасштабної війни українці зареєстрували понад 30 тисяч підприємств. Активізуються проекти

міжнародної допомоги. Ефективно функціонує національний проєкт Дія.Бізнес, який спільно реалізують Мінцифра та Офіс з розвитку підприємництва та експорту. Створюються умови для забезпечення безоплатного релокейту до місця тимчасового переміщення. Важливими є й регулярні опитування підприємців, результати яких публікуються [22].

Спроба визначити першочергові заходи для відновлення України та стабілізації соціально-економічної ситуації в ній здійснена у статті, автори якої вважають за необхідне використати «напрямки та заходи з відновлення у післявоєнний період різних країн світу (США, Німеччини, Японії, Південної Кореї й Ізраїлю)» [7, с. 17]. Наш аналіз підтверджує висновки цих авторів щодо створення великої кількості робочих місць державою та розвитку високотехнологічних галузей. Для оптимізації державної політики регулювання МСБ необхідно враховувати такі світові тенденції, які яскраво проявилися і в Україні в останні роки – забезпечення сталого розвитку, диджиталізація, децентралізація, розвиток публічно-приватного партнерства, деолігархізація. Кожен з цих напрямів має свої переваги, отже використовувати їх потрібно комплексною

Суттєвими чинниками потенційного економічного зростання та вирішення соціальних питань є забезпечення гнучкості та оптимального функціонування ринку праці через підтримку повернення вимушених мігрантів і створення робочих місць. Важливо використати потенціал місцевого самоврядування та передбачити посилення його взаємодії з бізнесом, наприклад, при ревіталізації зруйнованої інфраструктури.

Висновки. Аналіз теоретичних досліджень з питань державного регулювання МСБ та вивчення стану справ, а також досвід автора у сфері МСБ дозволяють зробити такі висновки, що для сталого розвитку МСБ потрібен системний підхід в рамках якого держава має створити відповідні умови для ведення бізнесу, а саме: зменшення податкового навантаження та спрощення податкової системи; створення конкурентного середовища для ведення МСБ; забезпечення прозорих та конкурентних умов у сфері державних закупівель; реалізація державних програм публічно-приватного партнерства; створення необхідної інфраструктури в регіонах та спрощення процедури підключення до інженерних мереж (електрифікація, водопостачання та водовідведення тощо); активізація ринку праці шляхом стимулювання створення нових підприємств, а на існуючих підприємствах – створення нових робочих місць; податкові канікули і мораторій на перевірки для новостворених підприємств; доступ МСБ до кредитних та лізингових програм з низькою відсотковою ставкою для придбання нового обладнання та матеріалів і нерухомого майна для ведення підприємницької діяльності; державна підтримка у створенні або створення державою індустріальних парків або бізнес інкубаторів, як екосистем для ведення бізнесу, в яких

будуть реалізовані всі необхідні умови для швидкого запуску та сталого ведення бізнесу (зручне розташування; підключення інженерних мереж; сучасні складські, виробничі та офісні приміщення; пільгові ціни на оренду та енергоносії); максимально можлива диджиталізація і зведення до мінімуму бюрократичних процедур контактів з держструктурами у діяльності МСБ, окрім випадків в яких це дійсно необхідно; розроблення законодавчої бази для унеможливлення зловживання своїм службовим становищем для отримання неправомірної вигоди з боку перевіряючих і контролюючих органів; популяризація підприємницької діяльності серед населення.

Визначальним має бути комплексний підхід до стимулювання розвитку економіки, оскільки політика регулювання розвитку МСБ вимагає також врахування регіональних, демографічних, екологічних та інших особливостей і можливостей.

Список використаних джерел:

1. Рикова Н.В. Інституціональні механізми державного регулювання корпоративних відносин: Україна та європейський досвід. Автореф. дис. д-ра філос. Спеціальність 281 «Публічне управління та адміністрування». К. 2021. 20 с.
2. Мареніченко В.В. Механізми реалізації державного регулювання якісного розвитку малого та середнього бізнесу в Україні. Автореф. дис. к.н.держ.упр. Дніпро. 2017. 20 с.
3. Мороз С.Г. Регуляторна політика розвитку малого підприємства в Україні. Автореф. дис. к.е.н. Львів. 2019. 24 с.
4. Фролова Н.Л. Державне регулювання малого та середнього підприємництва: інституціональний та інфраструктурний аспекти. Автореф. дис. к.е.н. Х. 2019. 24 с.
5. Бакуменко В.Д. Тенденції дисертаційних досліджень з державного управління у 2015 – 2019 роках. *Public Administration and Regional Development*. №6. 2019. С. 706-731.
6. Єгоричева С.Б., Лахижа М.І. Публічно-приватне партнерство в посткомуністичних країнах: монографія. К.: ІПКДСЗУ. 2020.304 с.
7. Помаза-Пономаренко А.Л., Батир Ю.Г., Лопатченко І.М. План відновлення України (частина 1). Вісник НУЦЗ України. Серія: Державне управління №2 (17). 2022. С. 17- 27. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/16865/1/PomazaBatyrLopatchenko.pdf>.
8. Про підприємництво. Закон України 7 лютого 1991 року № 698-ХІІ URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>.
9. Господарський кодекс України. Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

10. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні. Закон України від 22 березня 2012 року № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.

11. Калаченкова К.О. Підприємництво та бізнес: трансформація співвідношення категорій в еру інформатизації. Порівняльно-аналітичне право. № 2. 2020. С. 15-18.

12. Про Рекомендації парламентських слухань на тему: "Розвиток підприємництва в Україні та підтримка малого і середнього бізнесу» від 13.04.2016 № 1090-VIII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t161090?ed=2016_04_13.

13. Про схвалення Стратегії розвитку малого і середнього підприємництва в Україні на період до 2020 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 травня 2017 р. № 504-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#Text>.

14. Лукашова Л. В. Мале підприємництво: методологія та практика фасилітації розвитку : монографія / Л. В. Лукашова. – Київ : Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2019. 448 с.

15. Підтримка малого і середнього підприємництва. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriyemnictva>.

16. Воротіна Л.І. Малий бізнес та підприємництво як засіб адаптації до ринкових форм господарювання. К. Знання. 1996. 36 с.

17. Носков О.М. Державна підтримка розвитку малого та середнього бізнесу в період пандемії, як обов'язкова умова відновлення економіки України. 46 Multidisciplinárny mezinárodní vědecký magazín "Věda a perspektivy" je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. No 7(7) 2021. С. 47-55.

18. Рік великої війни Росії проти України у 10 цифрах. BBC NEWS Україна. 25.02.2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ck5ylk3rj0zo>

19. Держава активно підтримує український бізнес в умовах війни Росії проти України. Верховна Рада України. Офіційний веб-портал парламенту України. 06.07.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/225076.html>.

20. Заходи з дерегуляції покращать бізнес-клімат та наблизять українські норми до європейських – Юлія Свириденко. Міністерство економіки України. 1.02.2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=2719dd18-5533-4990-ab16-e6f43f3b29c5&title=ZakhodiZDereguliatsiiPokraschatBiznesklimatTaNabliziatUkrainskiNormiDovropeiskikh-YuliiaSviridenko>.

21. Про внесення змін до плану заходів щодо дерегуляції господарської діяльності та покращення бізнес-клімату. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 31 січня 2023 року № 89- р/ URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-planu-zakhodiv-shchodo-der-a89r>.

22. Іонан В. Роль підтримки МСП у відновленні післявоєнної економіки країн світу. Економічна правда. 22.11.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/22/694090/>.

References:

1. Rykova N.V. Instytutsionalni mekhanizmy derzhavnoho rehuliuвання korporatyvnykh vidnosyn: Ukraina ta yevropeiskyi dosvid. Avtoref. dys. d-ra filos. Spetsialnist 281 «Publichne upravlinnia ta administruvannia» K. 2021. 20 s.

2. Marenichenko V.V. Mekhanizmy realizatsii derzhavnoho rehuliuвання yakisnoho rozvytku maloho ta serednoho biznesu v Ukraini. Avtoref. dys. k.n.derzh.upr. Dnipro. 2017. 20 s.

3. Moroz S.H. Rehuliatorna polityka rozvytku maloho pidpriemnytstva v Ukraini. Avtoref. dys. k.e.n. Lviv. 2019. 24 s.

4. Frolova N.L. Derzhavne rehuliuвання maloho ta serednoho pidpriemnytstva: instytutsionalnyi ta infrastrukturnyi aspekty. Avtoref. dys. k.e.n. Kh. 2019. 24 s.

5. Bakumenko V.D. Tendentsii dysertatsiinykh doslidzhen z derzhavnoho upravlinnia u 2015 – 2019 rokakh. Public Administration and Regional Development. №6. 2019. S. 706-731

6. Yehorycheva S.B., Lakhyzha M.I. Publichno-pryvatne partnerstvo v postkomunistychnykh krainakh: monohrafiia. K.: IPKDSZU. 2020.304 s.

7. Pomaza-Ponomarenko A.L., Batyr Yu.H., Lopatchenko I.M. Plan vidnovlennia Ukrainy (chastyna 1). Visnyk NUTsZ Ukrainy. Serii: Derzhavne upravlinnia №2 (17). 2022. S. 17- 27. URL: <http://repositsc.nuczu.edu.ua/bitstream/123456789/16865/1/PomazaBatyrLopatchenko.pdf>.

8. Pro pidpriemnytstvo. Zakon Ukrainy 7 liutoho 1991 roku № 698-XII URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/698-12#Text>.

9. Hospodarskyi kodeks Ukrainy. Zakon Ukrainy vid 16 sichnia 2003 roku № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.

10. Pro rozvytok ta derzhavnu pidtrymku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini. Zakon Ukrainy vid 22 be reznia 2012 roku № 4618-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4618-17#Text>.

11. Kalachenkova K.O. Pidpriemnytstvo ta biznes: transformatsiia spivvidnoshennia katehorii v eru informatyzatsii. Porivnialno-analitychne pravo. № 2. 2020. S. 15-18.

12. Pro Rekomendatsii parlamentskykh slukhan na temu: "Rozvytok pidpriemnytstva v Ukraini ta pidtrymka maloho i serednoho biznesu» vid 13.04.2016 № 1090-VIII. URL: https://ips.ligazakon.net/document/t161090?ed=2016_04_13.

13. Pro skhvalennia Stratehii rozvytku maloho i serednoho pidpriemnytstva v Ukraini na period do 2020 roku. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 24 travnia 2017 r. № 504-r. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/504-2017-%D1%80#Text>.

14. Lukashova L. V. Male pidpriemnytstvo: metodolohiia ta praktyka fasylytatsii rozvytku : monohrafiia / L. V. Lukashova. – Kyiv : Kyiv. nats. torh-ekon. un-t, 2019. 448 s.

15. Pidtrymka maloho i serednoho pidpriemnytstva. URL: <https://www.kmu.gov.ua/diyalnist/reformi/ekonomichne-zrostannya/pidtrimka-malogo-i-serednogo-pidpriemnytstva>.

16. Vorotina L.I. Malyi biznes ta pidpriemnytstvo yak zasib adaptatsii do rynkovykh form hospodariuvannia. K. Znannia. 1996. 36 s.

17. Noskov O.M. Derzhavna pidtrymka rozvytku maloho ta serednoho biznesu v period pandemii, yak oboviazkova umova vidnovlennia ekonomiky Ukrainy. 46 Multidisciplinárni mezinárodní vědecký magazín "Věda a perspektivy" je registrován v České republice. Státní registrační číslo u Ministerstva kultury ČR: E 24142. No 7(7) 2021. S. 47-55.

18. Rik velykoi viiny Rosii proty Ukrainy u 10 tsyfrakh. BBC NEWS Ukraina. 25.02.2023. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/articles/ck5ylk3rj0zo>.

19. Derzhava aktyvno pidtrymuie ukraïnskyi biznes v umovakh viiny Rosii proty Ukrainy. Verkhovna Rada Ukrainy. Ofitsiinyi veb-portal parlamentu Ukrainy. 06.07.2022. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/225076.html>.

20. Zakhody z derehuliatcii pokrashchat biznes-klimat ta nablyziat ukraïnski normy do yevropeyskykh – Yuliia Svyrydenko. Ministerstvo ekonomiky Ukrainy. 1.02.2023. URL: <https://www.me.gov.ua/News/Detail?lang=uk-UA&id=2719dd18-5533-4990-ab16-e6f43f3b29c5&title=ZakhodiZDereguliatciiPokrashchatBiznesklimatTaNablyziatUkraïnskiNormiDovropeiskikh-YuliiaSviridenko>.

21. Pro vnesennia zmin do planu zakhodiv shchodo derehuliatcii hospodarskoi diialnosti ta pokrashchennia biznes-klimatu. Rozporiadzhennia Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 31 sichnia 2023 roku № 89- r/ URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-vnesennia-zmin-do-planu-zakhodiv-shchoder-a89r>.

22. Ionan V. Rol pidtrymky MSP u vidnovlenni pisliavoiiennoi ekonomiky krain svitu. Ekonomichna pravda. 22.11.2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/11/22/694090/>.